

Različne stvari.

Kako uravnamo naše nove občine ali soseske?

Spisal Podgorski.

Bliža se spet deželni zbor. V nekoliko dneh mu se u drugoč odprejo vrata. Dežela ga željno pričakuje, zakaj dela, ko ga čaka, je obilo in prevažnega. Najimenitnejša njega naloga, ko jo bo imel zvršiti, pa brez dvombe bode uredba občin, sosesk ali komunov, kakor jim na Primorskem pravijo, izdelanje in dogotovljenje občinske (soseskine ali srenjske) postave.

Kako neizrečeno važna je ta postava, ni treba na široko dokazovati. Dovolj bode sklicati se samo na prvi odstavek občinskega zakona od 17. marcija 1849 po vladi samej izdanega, ki se glasi: „Temelj svobodne države je svobodna občina.“ In to gotovo po vsej pravici. Občina je šola za samopravje in samosvestje narodno. Tù se učijo ljudje občne svoje zadeve sami ravnati; tù se zbuja in goji tisti občinstveni duh, ki ne skrbi samo za-se, ki v sreči celote tudi svojo srečo išče; duh, iz katerega izvira tista krepka in žrtvonosna ljubezen do domovine, ki dela narode velike in mogočne. Zatira se in odvrača grda sebičnost, ktera vse sama hoče najbolj vediti in sama vse v rokah imeti, pa nima srca, ko za-se; ktera brez očitnega svojega dobička ne gane ne prsta; a slepica ne pomisli, da kadar propade obča stvar, zgubljen je tudi pojedinec ter izdan premagavcovi samovolji.

Al kakor je lepo uravnana, krepka občina na korist narodu, ravno tako tudi vladi, ki taki občini lahko zaupa marsiktero opravilo, ktero sama s težavo in z neprimernimi stroški opravlja. Občina bode podlaga, na kterej se osnuje boljša in cenejša deželna in državna uprava.

Al preden začnemo govoriti o tem, kako bi se imele ustrojiti nove naše občine, da bodo zadostovale národnim in državnim potrebam, ozrmo se še malo na naše sedanje občine.

Da one, kakoršne so sedaj v djanji bile, niso bile k ničemur, ne državi na korist, ne narodu, o tem menim, da smo vsi ene misli. Ako tedaj najdemo vzroke tej žalostni prikazni, bomo vedili, kakošne naj nove občine ne bodo.

So pa ti vzroki po mojem mišljenju posebno sledeči:

1. Preskrbna vladna kuratêla. Kakor drugod tako je hotla vlada tudi v občinskih rečeh vse sama misliti in vse sama storiti. Jela se je, brez stalne sisteme, v občinske opravila mešati, račune pregledavati, z dnarnico gospodariti, celó župane postavljati in odstavljati, in sploh samovoljo na mesto zakona staviti. Tako so se občine, ki v omiki tako niso kaj visoko stale, sčasoma odvadile samostojno misliti, in jele so vedno le ukazati. Brez ukaza nič ter nič ni bilo. Postale so mrtve, od samovolje kantonskih gospósk skozi in skozi zaviseče mašine. Župani so čutili, da so služabniki ne samo kantonskih predstojnikov, temuč še tudi njih pisarjev in bričev. Zatoraj so pa pravi možaki tudi malo veseli bili, ako jih je občina za župane volila, ter so po večem komaj čakali, da so se tega bremena spet znebili. Da občina do tacih županov ni mogla posebnega zaupanja imeti, je samo po sebi jasno.

2. Občine so imele premalo izvršilne moči in samostojne oblasti. Ako kdo župana ni hotel poslušati, moral ga je ta, ako je hotel kaj opraviti, iti h kantonski gospóski. Ako kdo ni hotel z dobra plačati, kar je bil občini dolžan, moral je župan, če je hotel tudi le groš iztirjati, spet k gospóski korakati, izvršila (sekaciona) prosit. Kaj čuda, — da se je mnogoteri župan vsega tega letanja naveličal, ter svojo

službo, ki je bila že tako samo breme brez vsake koristi, zanemarjal?

3. Občine so bile u prostoru in prebivavcih premajhne. Bilo je v enem okraji (kantonu) po 20 in več občin. Kočevski okraj jih je imel 30 in kamniški celó 38. Med temi so bile nektère, ki so imele komaj po 200 duš. Take občine so bile prvič neizmerno nerodne za upravo. Misli si človek samo trideset občin v enem okraji. Ako gosposka pokliče župane, tridesetim mora povabila pošiljati, trideset jih mora u kancelije cokljati; ako jim piše, trideset pisem mora odpravljati, in trideset odgovorov pričakovati. Koliko dela, koliko dragega časa se tù potрати! Drugač take občine nimajo ne denarne moči, ne umske; ne denarja za napravo negibno potrebnih občinskih reči, ne mož za župane pripravnih. Zares ni čuda, ako v takih občinah večkrat nahajamo župane, ki ne znajo ne brati ne pisati.

4. Pomanjkuje občinam našim izobraženja (omike), in vsled tega občinske in sploh državljanske samosvesti. Nevednež je slab špekulant. Kar ne daje precej gotovega dobička, to za-nj nima cene. Tako je nevednost tudi nam mnogo kriva, da občinstvo ne napreduje. Ljudje ne zapopadajo njegove važnosti, pa so nekaj nemarni nekaj pa ne vedó, kaj je storiti. Tudi to je nasledek poprejšne vladne sisteme. Zakaj ne v šoli, ne v djanji ni bilo prilike, kjer bi se bil človek za občinstvo, za državstvo kaj naučil. Zatoraj smo v javnih rečeh tako okorni, da se niti pomočkov, ki nam jih vlada sama ponudi, ne znamo prav poslužiti ter čakamo večkrat križem rok poboljška, kakor da bi kdaj sam od sebe, brez človeške prizadeve, prišel.

To so bile na priliko glavne napake, ki so dozdale vspešen razvitek občinskega življenja zadrževale. Njih tedaj se moramo, kolikor koli mogoče, osvoboditi, ako hočemo, da bo odslej bolje. (Kon. prih.)

Slovstvene stvari.

Posluh!

Spisal P. Ladislav.

Človeška slabost je že taka, da ložeje prenaša, ako razodene, kar ga teži ter si srcé malo ohladi. Dopustite tudi meni, da brž ob novem letu povem par besedic, ki jih težko prikrivam.

I.

Da bi nam „Cvetje“ poparila slana nemarnosti, to mora v srce zbosti vsakega rodoljubnega Slovenca. — Neutrudeni gospod Janežič v Celovcu je osnoval napravo, da bi se izdavale klasične dela drugih narodov v naši besedi. Namen tej zbirki je ta, da bi prenašali umotvore starodavnih Grkov in Rimljanov, in pa naših bratov Slovanov na slovensko polje; da bi hodili mi tisto pot izobraževanja, po kateri so šli vsi evropejski narodi; da bi dobili tudi mi nekaj tistih, ktere na priliko Čehi že zdavnej imajo; da bi se množila slovenska literatura ter bogatil jezik; da bi delali učeni možje vsaj pismeno za dom, dasilih jih je osoda razkropila po vseh deželah, le domá jih je pustila malo; da ne bi nam sovražniki vedno trobili, da nimamo nič, kajti taki človek te bo precej prašal: „ali imate Homera, ali imate Horaca v slovenskem jeziku?“ češ, da slovenski jezik ni sposoben za take reči. — Namen je tedaj dober, in opravičiti ga mora vsak pošten človek. Pa tudi korist ni mala. Tù naj omenim le Sophoklejevega Ajanta v Valjavcevi prestavi, ki ga je oddelek priobčil „Glasnik“ pred par leti. Vzemi v roke original in primeri, vidil boš krasoto in gibčnost slovenskega jezika; skor vsaka grška malenkost se dá po slovenski izraziti in zaviti,

žival, pa le tiste tvarine porabijo za-se, ktere rastline iz polja za živež dobivajo, izmetuje človeško in tudi živalsko truplo večidel iz sebe. Ako se ti izpahnjene ostanki rastlin ne povračujejo polju, mora hirati, rastlinam pa potrebni živež sčasoma primanjkovati.

Vidite, dragi poljodelci, to je krivo, da so pridelki čedalje manjši in slabši. Toraj mora biti prva skrb kmetovavcova, svoje zemljišče vedno pri dobri moči prihraniti, da mu z gnojem vse tiste tvarine povračuje, ki so jih zeljiša povžile.

Meščani povžijejo veliko od blizo in deleč pritranih pridelkov; na prašanje pa, s čem povračujejo to zemljiščem? moramo reči, da večidel z nobeno stvarjo, ker izpahnjene otrebki splavajo po vodi, kosti, preš iz oljarij pa največ gré v ptuje dežele.

Meščani, gorje vam bo, če boste še za naprej tako slabo in kakor mačoha povračevali iz dežele dobivani živež! Vi in kmetovavci se bližate stradežu, sebi in kmetijstvu spodkopujete blagostan! Predramite se, in saj toliko mislite na uboge kmetovavce, da jim priložnost daste, nazaj dobivati, kar vi od vam pritiranega živeža izpahujete in zametujete! Napravljajte pripravne zbiralnice za izpahnjence in dajajte kmetovavcom priložnost, jih porabiti v krepčanje polja. Delajte mešanco (kompost), kakor po drugih mestih; osnovajte fabrike za napravo koščene moke itd. Tako se bode pridobil zaslužek nepremožnim, se bode odpravljala gnjusoba po ulicah in tekoče vode namenjene za vžitek ljudem in živali! Zavest, da si s takim početjem utemeljijo blagor lastni in poljodelstva sploh, jim bode najlepše povračilo za trud in stroške; vrh tega bo pa tudi kmetovavec veselo povračeval stroške s kupovanjem gnojnine. Dr. O.

Različne stvari.

Kako uravnamo naše nove občine ali soseske?

Spisal Podgorski.

(Konec.)

Nove občine moramo tedaj drugače osnovati. V ta namen bi jaz nasvetoval tako-le:

a) Občine naj se naredé dovolj velike in premožne. Zunaj posebnih in nepremagljivih okoliščin, kjer lega in daljava drugače ne dopušča, naj nima nobena občina manj od 4000 (štirih tisoč) duš. Združijo naj se pa v jedno občino take soseske, ki so po legi, po cestah in vodah, po vkupnih zadevah, tudi cerkvenih, in po svoji naravi zvezane in sorodne. Ta sestava občin je po mojem prevažna ne samo, ker krije v sebi njih materialno moč, ampak tudi ima potem za temelj služiti višjim sodnim in političkim osnovam. Zatoraj naj se ona ne prepušča samemu naključju, niti naj se ne daje kantonskim gosposkam v roke; marveč naj jo uredi deželni zbor sam po svojem odboru, ali po posebnih, v ta namen sestavljenih komisijah in zaupnih možeh. Pri tem naj se ne gleda na sedanje okrajne ali kantonske meje, temveč naj se občine sestavijo brez obzira na kantone. Zakaj ti tako niso stanovitni, ter jih bo prihodnja organizacija gotovo spet spreminjala. Bolje je tedaj, pa tudi naravneje, da se kantoni ravna po občinah, ko občine po kantonih.

Al da se pri tej centralizaciji samostojnost dosedanjih katastralskih občin — ktere bi jez imenoval soseske — popolnoma ne zatare, naj se občinski odborniki izberó tako, da bo imela vsaka večja soseska po jednega svojega, ki naj se imenuje s posebnim imenom, na priliko, starašina. Tako bo župan glava občini, starašina pa soseski. Ta bo županove povelja izvrševal, in ob enem na posebne soseskine zadeve pazil.

b) Občinam naj se dá dovoljna izvršilna ob-

last. V ta namen naj imajo pravico, da bodo svoje naredbe skozi vse stopnje izvrševale, to je, da bodo smele dolžnikom, ki svoje dolžnosti proti občini ne izpolnijo, premaklino rubiti, in rubljenino na javni dražbi prodati. Potem, da bodo imele oblast tiste, ki občinskih zapoved ne spoštujejo, kaznovati, in to: z dnarji (globo) do 15 gold. ali z ječo do 3 dni ali z občinskim delom do 8 dni, in v tistih primerih, v kterih kaznenski zakon telesno kazen dopušča, pod tistimi pogoji s šibjem ali palicami do 10 udarcev.

Da se vendar v teh rečeh pri naših, ne vselej dosti izobraženih županih odkloni vsaka zla raba, naj se naredbe, po kterih se ima kdo kaznovati ali komu kaj na dražbi prodati, delajo vselej v zboru župana in dveh odbornikov, ki so vsi trije za naredbo odgovorni; potem naj se držite dve knjigi, jedna za izvrhe, druga za kazni, v katero se ima kazen ali izvrha, potem ime stranke in razlog na kratko vpisati, ter po županu in prisednih dveh odbornikih podpisati. Ako kateri odbornik v kazen ali prodajo ne privoli, naj podpisu dodá, da ni privolil, kar ga odveže od odgovornosti. Ako se kaka kazen ali izvrha v knjigo ne bi vpisala, ali ko bi se kdo iz hudobije obsodil, naj se župan in sokrivi prisedniki kaznijo.

Tako naj izvršuje občina tudi poravnave, ki se pri njej naredijo.

Da bo pa občina imela potrebne organe ali orodje za svoje opravila, naj si drži vsaka svojega pisarja ali tajnika, potem po jednega ali več pandurov, ki smejo oroženi biti.

Nadalje naj bodo občinskim županom žandarji neposredno poslužni; tudi naj jim bo dopuščeno devati svoje kažnjene v ječo okrajne gospóske, kjer jih okrajni ječar prevzame, in redi kakor druge jetnike.

Zunaj tega naj bo vsaki občanec pod kazen vezan, na županov poklic občini za vzdržanje javnega reda in varnosti na pomoč biti.

c) Ker naši ljudje dozdej niso imeli ne vaje ne poduka v občinskih rečeh, naj dá deželni zbor po odboru na deželne stroške izdelati knjigo o občinski upravi, v kateri se razloži po domače vse, kar je občincom in občinskim upravnikom vediti treba.

Potem naj se u občinsko upravo vpelje javnost (očitnost) v najobširnejši meri. Javnost naj bo učiteljica in nadgledovavka občinskega življenja. Zatoraj naj se vsaka občinska seja naprej oznani celi občini, ne samo odbornikom, in sejni dan naj se ustanovi tako, da ljudstvo lahko zraven pojde.

V sejah naj se obravnjuje vselej v jeziku ljudstvu umevnem; v tem jeziku naj bivajo tudi vsi zapisi, dopisi, odpisi, razglasi itd. Zatoraj naj se že v občinski postavi ustanovi, da je opravični jezik v občinah tisti, ki je večini prebivavcov materni. Zakaj brez te ustanove javnost ne pomaga nič, in marsikter pošten in previden odbornik bi v seji moral molčati in dolgi čas prodajati, ker tujega jezika ne bi razumel.

d) Imajo se osnovati okrajne občine (Bezirksgemeinden), ki bodo določevale o zadevah, ki se tičejo več občin jednega okraja ali jedne strani, na priliko, o cestah, mostovih, občekoristnih napravah itd. To je tem potrebneje, ker bi morale drugače kantonske gospóske te opravila prevzeti, pa bi jele kmalo v občinsko autonomijo segati, ter jo spodkopavati.

Posebno pa se ima okrajnim občinam izročiti vodba volitve za deželni zbor. Vsaka taka občina naj bode volitna okolica za jednega ali več deželnih poslancov; njega poglavarstvo pa bi ravnalo volitev. Zakaj dokler se bo vlada po svojih možeh v volitve mešala, ustava ne postane resnica. Kajti ustava ima ta pomen, da se postavodavstvo deli med vladu in narod tako,

da je ravnovažje njune moči pravi uzor ustavnega življenja. Al če iz volitev izidejo možje, ki niso prava národna volja, ne národni izraz, prašamo: kje bodo národni zastopniki? kje ravnovažje med dvema postavodavnima močema? Temveč bi vlada bila na jedni in drugi strani in gotov je — ustavni absolutizem.

Vladi sami, ako želi pravo ustavnost, kar po velikušni obljubi Njih Veličanstva ni najmanj dvomiti, mora do tega biti, da se pogoji ustavnega življenja krepko in životno razvijo, zakaj ustava le na videz ne okrepi Avstrije.

To so moje misli, kako bi se z ozirom na osnovo, po državnem svetovavstvu izdelano, in na občinski zakon od 17. marca 1849 dale napraviti samostojne in za delovanje pripravne občine. Ne zamujajmo zdaj lepe prilike, ki daje lep kos naše prihodnje osode v naše roke. Zakaj take prenaprave se ne delajo vsako leto. Ne strašimo se, če bodo prav stroški za zdaj nekoliko večji. Prihodnost nam jih, ako Bog dá, dvoje in troje povrne. V naših rokah je zdaj prvi začetek samopravnega življenja. Zatoraj si živo predočimo pregovor svojih južnih bratov: „Bog veli čoveku: pomози si sam, i ja ću ti pomoći.“

Slovinci pozor!

—M.— Novo leto in kakor vsi upamo in želimo, srečno novo leto nam je nastopilo. Držé se stare navade, naj priyatlu, kterega ljubezni sem toliko vžil in kteremu bom zvesto udan do črnega groba, vošim to, kar mu bo srečo doneslo: naj izrečem slovenskemu narodu kratko vošilo: Slovinci pozor!

Te besedi vam bi sicer vsaki čas smel oklicovati; pa posebno zdaj o novem letu se mi zdi pravi čas za to. Državni zbor se je po dolgem trudnem delovanju, po tolikem imenitnem besedovanju mirno razšel; o tem pa, kar nam je pridobil in koristil, bo govorila ali molčala zgodovina prihodnjega časa; zgodovina je pravična sodnica, ki je ne podkupi ne leva ne desna. Misli, bravec, pa nikakor niso obrzdane, in ravno k premišljevanju, k bistri presoji dosedanjega djanja naših državnih poslancov bi vas vabil in prosil, ponovite si v spomin kratko zgodovino prvega državnega zbora; vzemite si iz nje dobre koristne nauke, in rabite te nauke zraven lastnih misel in utrjenih skušinj v važni dôbi, ktera bo ravnokar nastopila za naš narod. Deželne zbornice so se zopet odprle poslancom narodov avstrijskih. Obravnavale se bodo zopet važne zadeve na zemlji slovenski v raznih zborih, s kterimi smo obilno obdarovani. Akoravno smo v vrsti manjih narodov mnogojezične Avstrije, imamo za Nemci največ deželnih zborov, in smeli bi iz tega pričakovati, da se bodo v toliko zbornicah naše potrebe gotovo natanko pretresovale, dobro spoznale, in da se nam vsaj v nekterih ne bode krivica godila.

Mi, ki smo v nekdanjih dobah od Hunov do Avarov, od Frankov do Turkov in od Turkov do Francozov precej več trpeli kakor mnogi drugi narodi, bi morali zdaj enkrat že nadjati se vsaj tolike sreče, kakor drugi narodi. Če to ravno tukaj rečem, ne mislim na predlanske deželne zборе, ker ti so bili kratki in njih poglavitni namen ni bil, temeljito pečati se z deželnimi potrebami. Oziram se v bolj pozno prihodnost na seje deželnih zborov, ko se bodo poverniki naši zvesto poprijeli deželnih zadev, ko bodo prosto odkrivali stare napake, iskali za naš blagor pravih pripomočkov in zagotovili izpolnitev glasnih želj narodnih.

Pa skoraj ironija bi bila, če to vse precej od prihodnje seje pričakujemo. Kakor gotovo je, da deželni zbori bodo v resnici postali pravi glas naroda, kteri bo

tožil, grajal in tirjal, in ne zastonj, da bodo postali trden stebr narodnosti naše; tako gotovo je, da tako važna reč ne nastane čez noč in tudi ne čez leto in dan; ker v začetku vsaka človeška reč je nepopolna. Da so pa naši deželni statuti poprave potrebni, in da naše prve volitve niso bile posebno srečne, večidel poznamo. Dosti lepih govorov, nekaj preprirov in zanimivih pomenkov smemo pričakovati, — koliko pa prida za narod in dežele, bomo vidili. Tukaj veljá: Slovinci pazite! Vsa dežela, vès narod se mora dušno udeleževati razprav deželnih zborov. Prebirajte, poslušajte sklepe in nasvete zborov; primerjajte jih z vašimi lastnimi mnenji in z odkritimi željami naroda; posebno pa pazite na posamesne odbornike, na njih zahtevanje, na njih glasovanje, da bote znali: na koga se smete zanešiti v vseh rečéh, na koga le v nekterih, in kdo se ni skazal vreden vašega zaupanja. Tako bodo odborniki bolj skrbeli za narod, ko bodo čutili, da narod pazi na njih besede; narod pa bo v prihodnjih volitvah bolje se vedel, in volil može, o kterih znanosti, trdnem moztvu in ljubezni do domovine je djansko prepričan in ne samo iz besedi pri veselih priložnostih rečenih. Takih zvestih mož imamo veliko v narodu; da jih v deželnih zborih malo sedi, skoraj ni moglo drugači biti. Če pa, Slovinci, prihodnjič pazite, se bo ta reč ravno spreobrnila. Akoravno volitveni red Slovencom ni povsod ugoden, in tudi ni pričakovati, da ga bodo prihodnji deželni zbori popravili, vendar mogoče bo veliko več za národno reč unetih mož postaviti v zборе.

Vem, da pri prihodnjih deželnih zborih Slovinci nikakor ne bodo rok križem držali; pa bolj kakor v drugih rečéh se mora ravno v političnih zadevah kakor pred mogoče skrbeti ne samo za bližnjo, temuč tudi za bolj oddaljeno prihodnost. Kar če biti stalno in temeljito, ravná se počasi, tedaj se mora neutegama začeti in doganjati brez preneha. — Pazite, Slovinci, da se upeljajo, da se utrdijo vse vaše pravice, od kterih ne smete ne mrvice odstopiti. Kdor pozná pravico, kdor jo čisla in se za-njo poteguje, ne bo se mu kratila. Po starem pravilu pa je to, kar je enemu pravica, drugemu je dolžnost; ako tedaj jez svoje pravice ne rabim in jo opuščam; manjša se na drugi strani dolžnost in spremení se nazadnje v pravico. Tako bo z nami Slovinci, ako se trdno ne poprimemo svojih pravic in njih čiste izpeljave ne terjamo. Začelo bi se sopet staro, po ustavi preklicano ravnanje; podkopovale bi se bolj vidno, bolj predržno naše pravice, na noge bodo zopet stopili naši nasprotniki, krotkost naša jim bo dala pogum, odrekati in jemati nam, kar smo že imeli, in obrekovali nas bodo zopet in trobili po svetu, da so naše tirjatve bile izmišljene nenárodne, in da so nekteri izmed nas samo zmešnjave delali in občni mir države kaliti želeli. Nezaolžena nesreča se lahko pretrpi, ako se pa pridobljena sreča z lastno nemarnostjo zaigrá, taka nesreča je grenka in obupna. Kdor se na morji rešiti želi, ne čaka, da pride po-nj trdna mogočna barka, ampak oklene se prve deske zlomljene barke. Več kakor to pa so naši deželni zbori; oni so odri začetih bark, na kterih nam bo rešena narodnost in popolna pravica. Spoštovati moramo naše zборе; z zaupanjem na-nje ozirati se; in čeravno temu in unemu možu ne zaupamo, če nam je tudi trn v peti, bati se ga ne smemo. Ljudje, in še hitreje značaji, se preminjajo, sovraštvo in žalost se skadí, — deželni zbori in narod pa bodo ostali in rastla bo obema moč in veljava; samo da pazite in vedno pazite. — Pečajmo se z vsemi potrebami dežel, z vsemi željami naroda; odkrivajmo njegove napake, prosto, koristno in v ljubezni do pravega napredka jih presojujmo v naših društvih in časnikih, saj imamo jezik za govorjenje in ne za molčanje. Kar se bo dognalo med postavnimi